

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

ความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเห็นได้ชัดว่านิติบุคคลเป็นส่วนหนึ่งของการก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม เช่น บริษัทปล่อยสารพิษอันตรายสู่น้ำ การลักลอบทิ้งขยะพิษของบริษัทต่างๆ การทิ้งเศษของเสียของโรงงาน กิจกรรมการทำเหมืองแร่ เหมืองที่เกิดจากโรงงานถ่านหินที่เผาไหม้ไม่สมบูรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม และอันตรายต่อสุขภาพของประชาชน

แม้ว่านิติบุคคลมีความรับผิดชอบทางอาญาได้และได้มีการลงโทษแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดแล้ว แต่ยังพบว่านิติบุคคลกระทำความผิด ไม่กลัวที่จะกระทำความผิด ไม่เข็ดหลาบจากการได้รับโทษ เนื่องจาก การลงโทษทางอาญานิติบุคคลมีข้อจำกัดเรื่องสภาพบังคับทางอาญาของนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเปิดช่องให้ลงโทษได้เพียงโทษปรับและโทษ ริบทรัพย์สินเท่านั้น ไม่เพียงพอที่จะยับยั้งไม่ให้นิติบุคคลกระทำความผิดอาญาต่อสิ่งแวดล้อมได้ นิติบุคคลจึงได้กระทำการอันเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อม ฝ่าฝืนกฎหมายและยอมที่จะรับโทษปรับหรือโทษริบทรัพย์สินมากกว่าปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนิติบุคคล หรือยับยั้งการกระทำความผิดนั้น ประกอบกับแนวความคิดว่าการคำนึงถึงสิ่งแวดล้อมเป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต และผู้ประกอบการอาจผลักภาระให้กับผู้บริโภคได้ อีกทั้ง สาเหตุที่นิติบุคคลที่กระทำความผิดอาญาก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมยินยอมเสียค่าปรับตามกฎหมายอาญามากกว่าที่จะทำถูกต้องตามกฎหมาย เพราะกฎหมายเฉพาะบางฉบับมีอัตราค่าปรับไม่สูง และเป็นอัตราเดียวที่ใช้กับบุคคลธรรมดาซึ่งนิติบุคคลจะไม่ได้รับผลกระทบจากการเสียค่าปรับ

มาตรการการลงโทษอาญานิติบุคคลที่ก่อปัญหาสิ่งแวดล้อมของไทยที่บังคับใช้ในปัจจุบันยังไม่เพียงพอ เนื่องจากไม่สามารถป้องกันและยับยั้งการกระทำความผิดอาญาสิ่งแวดล้อมได้ และไม่สามารถแก้ไขปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดให้ได้รับการแก้ไข พื้นฟูอีกด้วย จึงกล่าวได้ว่ามาตรการลงโทษทางอาญานิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายอาญาของไทยยังไม่เพียงพอ ทำให้การบังคับใช้ขาดประสิทธิภาพ ต่างจากในต่างประเทศที่มีมาตรการการลงโทษทางอาญาที่สามารถทำให้นิติบุคคลที่ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมปรับเปลี่ยนการกระทำและกลัวการกระทำผิดได้

ในต่างประเทศ มีการพัฒนาโทษทางอาญาให้เหมาะสมกับนิติบุคคลที่กระทำความผิดและทำให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งสามารถแก้ไขและทำให้นิติบุคคลกลัวที่จะไม่กระทำความผิดขึ้นอีก ยกตัวอย่างเช่น ประเทศฝรั่งเศสที่กำหนดโทษของนิติบุคคลไว้โดยเฉพาะและกำหนดให้นิติบุคคลรับโทษปรับสูงกว่าบุคคลธรรมดา หรือ สหรัฐอเมริกากำหนดให้ใช้มาตรการการคุมประพฤตินิติบุคคล (Corporate Probation) เป็นต้น

จากการศึกษาวิเคราะห์มาตรการลงโทษทางอาญา และมาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษ ทั้งที่บังคับใช้ในกฎหมายอาญาของไทยและต่างประเทศ ซึ่งมีการพัฒนามาตรการต่างๆ มาปรับใช้กับการลงโทษนิติบุคคล เพื่อหาแนวทางการลงโทษที่แก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ ผู้เขียนจึงได้แนวทางการนำมาตราทางอาญาที่มีความเป็นไปได้ในการนำมาปรับใช้กับนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. โทษปรับสำหรับนิติบุคคล ควรกำหนดอัตราโทษให้นิติบุคคลที่กระทำความผิด โดยกำหนดโทษปรับสำหรับนิติบุคคลให้สูงกว่าโทษปรับของบุคคลธรรมดาไม่เกิน 5 เท่า ในความผิดฐานเดียวกัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการบังคับใช้และทำให้นิติบุคคลได้รับผลร้ายในการกระทำความผิด ซึ่งมีผลเป็นการยับยั้งมิให้เกิดการกระทำความผิดขึ้นอีก

2. โทษปรับตลอดระยะเวลาที่ฝ่าฝืนกฎหมาย หรือ โทษปรับรายวัน กล่าวคือ เมื่อนิติบุคคลถูกลงโทษทางอาญาแล้ว แต่ไม่หยุดกระทำความผิดและกระทำความผิดอย่างต่อเนื่อง จึงต้องกำหนดให้ปรับตลอดระยะเวลาที่ฝ่าฝืน เพื่อเป็นการบังคับตามคำพิพากษาให้ความผิดยุติลงเท่านั้น โดยให้คิดจำนวนค่าปรับสูงไม่เกิน 5 เท่าของโทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดา

3. โทษริบทรัพย์สินตามมูลค่า (value-base confiscation) ในกรณีนิติบุคคลได้ทรัพย์สินมาโดยกระทำความผิดและมักจะหลีกเลี่ยงไม่ให้ถูกริบทรัพย์สินโดยการนำไปทำธุรกรรมอย่างอื่น จึงจำเป็นจะต้องค้นหาวิธีการตัดมิให้ผู้กระทำความผิดได้ประโยชน์จากการกระทำความผิด ซึ่งการริบทรัพย์สินตามมูลค่ามีกลไกที่จะช่วยให้ริบทรัพย์สินได้อย่างมีประสิทธิภาพในการบังคับริบทรัพย์สิน โดยให้ริบตามมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้จากการกระทำความผิดได้ เพื่อให้นิติบุคคลเห็นว่าการกระทำความผิดไม่ทำให้ได้รับประโยชน์แต่อย่างใด

ทั้งนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้จำเลยชำระมูลค่าเท่ากับราคาของทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินนั้นตามราคาท้องตลาด ณ วันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบ ได้ทันทีโดยไม่ต้องมีการพิสูจน์ว่าทรัพย์สินนั้นมีอยู่ขณะที่ศาลมีคำพิพากษาหรือไม่ เพื่อให้การบังคับโทษริบทรัพย์สินเป็นอย่างรวดเร็ว แน่นนอน และบรรลุมรรณธรรมแก่การลงโทษ

นอกจากโทษทั้งสามประการที่กล่าวมาแล้ว มาตรการอื่นๆ ที่สามารถนำมาใช้บังคับกับนิติบุคคลได้ คือ

4. การคุมประพฤตินิติบุคคล (corporate probation) โดยการทำงานบริการสังคม (community service) ทั้งนี้ การคุมประพฤติให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคม ต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของนิติบุคคลที่จะสามารถดำเนินการตามเงื่อนไขของการคุมประเวตินั้นๆ ด้วย

สาเหตุที่ควรให้มีคุมประพฤตินิติบุคคล เนื่องจาก กฎหมายอาญามีโทษจำคุก แต่ไม่สามารถลงโทษจำคุกแก่นิติบุคคลที่กระทำความผิดได้ จึงให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคมแทนซึ่งเป็นสภาพบังคับที่สามารถยับยั้งการก่อให้เกิดความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญาได้

ผู้เขียนจึงเห็นว่า ควรกำหนดให้มีการคุมประพฤตินิติบุคคลเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนิติบุคคลที่กระทำความผิดหรือมีแนวโน้มที่จะกระทำความผิด โดยให้นิติบุคคลทำงานบริการสังคม โดยกำหนดหน้าที่ให้นิติบุคคลที่กระทำความผิดให้บริจาคเงินให้กับองค์กรที่ต้องการ หากเป็นความผิดต่อสิ่งแวดล้อมให้พิจารณาบริจาคให้กับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม หรือสั่งให้กระทำการหรือละเว้นการกระทำอันเป็นการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติหรือการฟื้นฟูสภาพมลพิษให้กลับคืน ได้ เป็นต้น

ในกรณีที่นิติบุคคลที่ฝ่าฝืนไม่กระทำตามคำสั่งของศาล ศาลอาจกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติให้เข้มงวดขึ้น หรืออาจขยายระยะเวลาในการคุมประพฤติให้นานขึ้น ศาลอาจเพิกถอนคำสั่งคุมประพฤติและมีคำพิพากษาใหม่ โดยกำหนดมาตรการอื่น เช่น ห้ามมิให้ออกเช็คให้หยุดดำเนินการกิจการชั่วคราว เป็นต้น

5. มาตรการอื่นที่ไม่ใช่การลงโทษ ได้แก่ การห้ามออกเช็ค ผู้เขียนเห็นว่าควรกำหนดให้ห้ามออกเช็คกับนิติบุคคลที่กระทำความผิดโดยกำหนดให้ศาลมีดุลพินิจในการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่กระทำความผิดทั้งในระดับกลางและความผิดเล็กน้อย โดยการกำหนดความรุนแรงในการลงโทษโดยการกำหนดระยะเวลาห้ามออกเช็ค

6. วิธีการเพื่อความปลอดภัย การสั่งห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง ซึ่งการห้ามประกอบอาชีพบางอย่าง ศาลอาจสั่งให้ใช้วิธีการเพื่อความปลอดภัยกับนิติบุคคลโดยห้ามประกอบกิจการบางอย่างได้ หากเห็นว่าถ้าปล่อยให้นิติบุคคลประกอบกิจการต่อไปอาจทำความผิดขึ้นอีกเพื่อป้องกันมิให้นิติบุคคลอาศัยการประกอบกิจการเพื่อกระทำความผิด และก่อให้เกิดความเสียหายต่อสังคม

2. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษามาตรการทางอาญาในการลงโทษนิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรแก้ไขเพิ่มเติมมาตรการลงโทษในประมวลกฎหมายอาญา และกำหนดให้มีมาตรการอื่นๆโดยกำหนดในกฎหมายเฉพาะที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมตามแต่กรณี โดยเสนอแนวทางแก้ไขปรับปรุงการลงโทษทางอาญาแก่นิติบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ดังนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมโทษของนิติบุคคลและมาตรการอื่นในประมวลกฎหมายอาญา โดยกำหนดโทษปรับสำหรับนิติบุคคลในอัตราไม่เกิน 5 เท่าของโทษปรับสำหรับบุคคลธรรมดา

สาเหตุที่ต้องกำหนดโทษปรับให้นิติบุคคลได้รับโทษหนักกว่า เนื่องจากไม่อาจลงโทษต่อเนื้อตัวร่างกายของนิติบุคคลได้ ประกอบกับนิติบุคคลมีแนวโน้มก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมได้มากกว่าบุคคลธรรมดา ดังนั้น เพื่อให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิด และจึงจำเป็นต้องกำหนดโทษปรับให้มีค่าปรับจำนวนสูงเพื่อเป็นกลไกในการปราบปรามยับยั้ง¹ การก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อม สังคมและสาธารณะ

ดังนั้น การกำหนดจำนวนโทษปรับนิติบุคคลควรคำนึงถึงความร้ายแรงที่เกิดจากการกระทำความผิด และความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งที่มีต่อสิ่งแวดล้อมและความเสียหายทางเศรษฐกิจเชิงมหภาคด้วย เนื่องจากอาชญากรรมสิ่งแวดล้อมมักเกิดจากความไม่รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อมของนิติบุคคลการลงโทษปรับจึงจะต้องส่งผลกระทบต่อนิติบุคคลด้วยเพื่อเป็นการยับยั้งการกระทำความผิดของนิติบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. แก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายอาญา ให้มีมาตรการให้ศาลใช้ดุลพินิจเปลี่ยนโทษจำคุกที่จะลงโทษแก่นิติบุคคลเป็นการใช้มาตรการคุมประพฤติแก่นิติบุคคล ส่วนการกำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤตินั้น ศาลควรจะต้องคำนึงถึง ข้อเท็จจริงต่างๆประกอบด้วย อาทิ สภาพและลักษณะของนิติบุคคล ผลประโยชน์ที่นิติบุคคลได้รับหรือความรุนแรงของความเสียหาย ซึ่งการทำงานบริการสังคมเป็นมาตรการคุมประพฤติที่สามารถใช้กับนิติบุคคลได้ และเหมาะสมกับการกระทำความผิดต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งนิติบุคคลอาจได้รับผลกระทบมากกว่าการลงโทษปรับ

¹ สำนักงานกิจการยุติธรรม, การกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา, (กรุงเทพมหานคร : มิสเตอร์ก็อปปี ,2551), น.324.

เงื่อนไขการคุมประพฤตินิติบุคคลโดยการให้ทำงานบริการสังคม เช่น โดยการให้ปลูกต้นไม้ จัดทำโครงการรณรงค์อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บำรุงรักษาสิ่งแวดล้อม ปลูกป่าชายเลน ทำความสะอาดแหล่งน้ำสาธารณะ บริจาคเงินในองค์กรที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น นอกจากนี้ ศาลอาจกำหนดให้รายงานผลการคุมประพฤติต่อเจ้าพนักงานที่ศาลกำหนดให้เป็นผู้คุมประพฤตินิติบุคคล

ทั้งนี้ การกำหนดเงื่อนไขคุมประพฤติจะต้องอยู่ภายใต้ความสมเหตุสมผลกับลักษณะการกระทำความผิด สภาพแวดล้อม หรือลักษณะขององค์กรนั้นๆ และเกี่ยวข้องกับการตัดเสรีภาพหรือทรัพย์สินของนิติบุคคลเท่าที่จำเป็น

3. เพิ่มเติมมาตรการที่สั่งให้ห้ามมิให้ออกเช็ค กรณีนิติบุคคลที่ก่อความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมที่กระทำความผิดทั้งในระดับกลางและความผิดเล็กน้อย โดยการกำหนดความรุนแรงในการลงโทษโดยการกำหนดระยะเวลาห้ามออกเช็ค เช่น กรณีความผิดที่มีอัตราโทษปรับอย่างสูงไม่เกิน 60,000 บาท กำหนดให้ห้ามออกเช็คไม่เกิน 3 ปี ในขณะที่ความผิดเล็กน้อยมีอัตราโทษปรับอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท กำหนดให้ห้ามออกเช็คไม่เกิน 1 ปี เป็นต้น

อย่างไรก็ดี ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้เขียนได้ทำการศึกษาว่าในต่างประเทศมีการกำหนดรายละเอียดการกำหนดโทษไว้เช่นไรดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ในข้อเสนอนี้จะมีได้กำหนดชัดเจนว่ามาตรการลงโทษอื่นที่มีรายละเอียดเช่นไร โดยให้ถือเป็นแนวทางที่ศาลจะใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษตามที่เห็นสมควร

การนำมาตรการลงโทษต่างๆ มาปรับใช้กับนิติบุคคลที่ก่อให้ความเสียหายโดยกำหนดให้ใช้ได้กับความผิดอาญาทั่วไปและความผิดต่อสิ่งแวดล้อมทั้งในประมวลกฎหมายอาญาและกฎหมายเฉพาะ เพื่อความสะดวกในการใช้บังคับได้โดยไม่ต้องไปแก้ไขในกฎหมายเฉพาะแต่ละฉบับ โดยแก้ไขเพิ่มเติมบทลงโทษนิติบุคคลในประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

“ มาตรา 18/1 ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดตามกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น และมีได้กำหนดไว้ให้เป็นความผิดของนิติบุคคลโดยเฉพาะ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินห้าเท่าของอัตราที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น

โทษปรับตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึง โทษปรับและโทษปรับรายวัน ตลอดเวลาที่ยังฝ่าฝืนอยู่ หรือจนกว่าจะได้ปฏิบัติให้ถูกต้อง

ในกรณีที่นิติบุคคลกระทำความผิดในคดีที่มีโทษจำคุก ให้ศาลมีอำนาจลงโทษนิติบุคคลในกรณีอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้ แทนการลงโทษจำคุก

(1) ให้ทำงานบริการสังคม หรือทำงานสาธารณะประโยชน์ โดยให้ศาลกำหนด ลักษณะหรือประเภทของงาน ผู้ดูแลการทำงาน วันเริ่มทำงาน ระยะเวลาทำงาน ตามจำนวนที่ไม่เกินกว่าโทษที่นิติบุคคลจะได้รับ

(2) ให้รายงานผลการปฏิบัติตามเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งที่ศาลกำหนดต่อเจ้าพนักงานคุมประพฤติที่ศาลระบุไว้เป็นครั้งคราว มีกำหนดไม่เกินสามปี

(3) ห้ามมิให้ออกเช็ค มีกำหนดไม่เกินสามปี

หลักเกณฑ์ และวิธีการในการลงโทษตามวรรคสามให้เป็นไปตามข้อบังคับของประธานศาลฎีกา”

4.เสนอให้ศาลมีอำนาจริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด โดยใช้การริบทรัพย์สินตามมูลค่า กล่าวคือ เมื่อนิติบุคคลได้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด ให้ศาลมีคำสั่งให้ริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดนั้นโดยกำหนดให้จำเลยชำระเงินเท่ากับผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับ

การปรับใช้การริบทรัพย์สินตามมูลค่ากับการริบทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด เพื่อให้การบังคับตามคำพิพากษามีประสิทธิภาพ และรวดเร็วอันเป็นหลักของการใช้มาตรการลงโทษทางอาญา โดยแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายอาญา ดังนี้

ให้ยกเลิกความในมาตรา 33 และมาตรา 34 แห่งประมวลกฎหมายอาญาและใช้ข้อความต่อไปนี้ แทน

“มาตรา 33 ในการริบทรัพย์สิน นอกจากศาลจะมีอำนาจริบตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่ง ดังต่อไปนี้ คือ

(1) ให้ริบทรัพย์สินซึ่งบุคคลได้ใช้ หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด เว้นแต่ทรัพย์สินเหล่านั้นเป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

(2) ให้ชำระเงินตามมูลค่าของทรัพย์สิน ในกรณีที่ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด

การกำหนดมูลค่าทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบตามวรรคหนึ่ง (2) ให้ศาลกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินตามราคาท้องตลาดในวันที่ศาลมีคำพิพากษาให้ริบ และสั่งให้ชำระเงิน ภายในเวลาที่ศาลกำหนด”

“มาตรา 34 บรรดาทรัพย์สิน

(1) ซึ่งได้ให้ตามความในมาตรา 143 มาตรา144 มาตรา149 มาตรา150 มาตรา167 มาตรา201 และมาตรา 202 หรือ

(2) ซึ่งได้ให้เพื่อจูงใจให้บุคคลกระทำความผิด หรือเพื่อเป็นรางวัลในการที่บุคคลได้กระทำความผิด

ให้ชำระเงินตามมูลค่าของทรัพย์สิน

การกำหนดมูลค่าของทรัพย์สินที่ศาลสั่งให้ริบ ให้นำมาตรา 33 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม”